

Калашник Т.О.,
студентка юридичного факультету
Сумського державного університету

Колеснікова М.В.,
кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки
Сумського державного університету

ВІДМІННІСТЬ ПОНЯТЬ «БАНКІВСЬКИЙ КОНТРОЛЬ» ТА «БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД» В СУЧАСНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Анотація: В статті виділені основні недоліки в законодавстві, що існують у зв'язку із тлумаченням понять «банківський контроль» та «банківський нагляд». Зазначені пропозиції щодо шляхів подолання недоліків і прогалів у даній сфері.

Аннотация: В статье выделены основные недостатки в законодательстве, которые существуют в связи с толкованием понятий «банковский контроль» и «банковский надзор». Указаны предложения относительно путей преодоления недостатков и пробелов в данной сфере.

Summary: The article highlights the main shortcomings of the legislation are out of the interpretation of terms «banking control» and «banking supervision». The ways of overcoming the drawbacks and the gaps in the area are provided.

Постановка проблеми. Банківська діяльність є об'єктом суворого державного контролю, необхідного для укріплення як авторитету державної грошової політики, так і для охорони інтересів вкладників.

Колізії, що виникають у зв'язку з неодноковим тлумаченням в законодавстві понять «банківський контроль» та «банківський нагляд» викликають істотні проблеми в сфері банківських відносин. Це позначається на регулюванні банківської діяльності, а також попередженні правопорушень в даній сфері.

Економічна ситуація нашої країни знаходиться на низькому рівні, а державні потреби перевищують грошові ресурси держави, банківська діяльність грає одну з вирішальних ролей на сьогодні. А тому є досить актуальним вирішення

колізійних питань щодо правового регулювання банківського контролю на законодавчому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даній темі були присвячені статті та інші наукові праці українських та зарубіжних вчених та громадських діячів: В. Афанасьєв, Д. Бахрах, В. Горшеньов, Ю. Шемшученко та ін.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних недоліків в законодавстві у зв'язку з неодноковим тлумаченням понять «банківський контроль» та «банківський контроль», а також пошук оптимальних шляхів урегулювання правових колізій в даній сфері.

Виклад основного матеріалу.

Банківська діяльність є об'єктом суворого державного контролю, необхідного для укріплення як авторитету державної

грошової політики, так і для охорони інтересів вкладників [1, с. 9].

Сучасне законодавство не дає чіткого визначення поняттю «банківський контроль», проте зі змісту можна зрозуміти, що йдеться саме про контроль за банківською діяльністю. Так, наприклад, Закон України «Про Національний банк України» визначає головною метою банківського регулювання і нагляду – безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів [2]. У Конституції України, найвищому законі держави, зазначено, що Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням [3]. Закон України «Про банки та банківську діяльність» стверджує, що кожен банк є об'єктом перевірки на місці інспекторами НБУ чи аудиторами, призначеними НБУ [4]. Отже, як бачимо із вказаних нормативно-правових актів, законодавець оперує поняттями «нагляд», «регулювання» та «контроль» стосовно правовідносин в банківській сфері, проте на практиці виникає чимало колізій у зв'язку з неточним застосуванням та вживанням даних термінів в законах та підзаконних актах. Законодавець визначає поняття «банківський нагляд» та «банківське регулювання». Згідно Закону України «Про Національний банк України», банківський нагляд – це система контролю та активних упорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку; банківське ж

регулювання – це одна з функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [2].

Із зазначеного випливає, що банківське регулювання визначає умови здійснення банківського нагляду, а банківський нагляд ототожнюється з контролем Національного банку України в банківській сфері.

Науковці по-різному підходять до визначення понять «нагляд», «контроль» та «регулювання» в банківській сфері. Іноді банківський нагляд розглядають у широкому розумінні як систему, якою користується держава, щоб гарантувати стабільність фінансової системи, її безпеку та здоров'я, і яка включає в себе власне нагляд за банками, що називається дистанційним або документарним, та інспектування [5, с. 5].

В. В. Пасічник відмежовує банківське регулювання від контролю за діяльністю банків, але під банківським регулюванням він визначає цілісне й безперервне відстеження здійснення банками їх діяльності згідно із нормативно-правовими актами [6, с. 238]. В даному випадку можна сказати, що відбувається ототожнення банківського регулювання й контролю, оскільки спостереження, перевірка, ревізія – це методи фінансового контролю [6, с. 180].

М. Суржинський, стверджує, що терміни «банківське регулювання», «банківський нагляд» і «банківський контроль» – це різні види діяльності щодо «виконання завдання забезпечення надійного і стабільного функціонування банків, що доповнюють один одного». Розглядаючи рівні банківського контролю, М. Суржинський зазначає про банківський

нагляд, а отже слід вважати, що він розмежовує дані поняття [7, с. 15].

Державний контроль з боку органів державної влади в сфері банківських правовідносин є різновидом фінансового контролю, а точніше – банківським контролем, який відбувається за допомогою спеціальних методів. Отже є підстави вважати, що банківський контроль слід відмежовувати від банківського нагляду та банківського регулювання. Л. Савченко зазначає, що саме нагляд є особливим методом фінансового контролю, що полягає у спостереженні за дотриманням підконтрольним суб'єктом встановлених чинними нормативно-правовими актами правил і нормативів та проведення відповідних контрольних дій [8, с. 196].

Контроль, на відміну від нагляду, передбачає відношення підлеглості між органом, що контролює, та особою, над якою здійснюється даний контроль. Так, говорячи про даний критерій розмежування, О. Орлюк зазначає, що наглядовий орган не має відношень підлеглості з органом, за яким здійснюється нагляд. Наглядовий орган оцінює діяльність відповідної особи лише з позицій законності але не доцільності, не втручаючись у його оперативну або іншу форму діяльності [9, с. 158]. Із тим, що контроль відрізняється від нагляду правом активного втручання в підконтрольну діяльність погоджуються також відомі юристи В. Гаращук, Е. Алісов. Насамперед, вони говорять про право застосування заходів попередження та примусу за наслідками контролю [10, с.104; 11, с. 132].

Закон України «Про банки та банківську діяльність» визначає органи контролю в банку та інспекційні перевірки як метод контролю[4]. Закон України «Про Національний банк України» містить заборону на проведення ревізій та перевірок фінансово-господарської

діяльності осіб, поведінка яких є предметом банківського нагляду[2]. Отже, можемо зробити висновок, що в деяких нормативно-правових актах, все ж таки зміст понять «контроль» та «нагляд» не є однаковим.

Проте інший закон навпаки знову отожднює контроль та нагляд. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» визначає державний нагляд (контроль) як діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, органів місцевого самоврядування, інших органів у межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення порушень вимог законодавства суб'єктами господарювання запобігання цим порушенням та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, прийнятного рівня безпеки для населення, навколишнього природного середовища. Дія даного Закону не поширюється на відносини, що виникають під час здійснення заходів валютного контролю, митного контролю на кордоні, контролю за дотриманням бюджетного законодавства та інших видів спеціального державного контролю [12].

Таким чином, ми можемо простежити як законодавець ототожнює поняття банківського «нагляду» та «контролю» через ототожнення повноважень органів контролю та органів нагляду. Це є невірним, адже сутність понять «контроль» та «нагляд» є суттєво відмінною.

Висновки і пропозиції.

Отже, можна сказати, що «банківський контроль» і «банківський нагляд» є схожими поняттями, адже вони обидва втілюють діяльність органів державної влади щодо регулювання відносин в банківській сфері. Проте якщо розглядати

більш детально, дійдемо висновку, що вони мають суттєві відмінності, а саме:

– повноваження органів, які мають право здійснювати контрольну і наглядову діяльність (оскільки право НБУ на банківський нагляд, яке визначено законом, не віднімає його права на контрольну діяльність, яка не обмежується тільки наглядом, а здійснюється й іншими засобами контролю);

– підлеглість між органом, що контролює, та особою, над якою здійснюється даний контроль (наглядовий орган не має відношень підлеглості з органом, за яким здійснюється нагляд),

– активне втручання в підконтрольну діяльність (право на застосування державного примусу по завершенню виконання контрольних функцій державними органами; під час нагляду ж лише оцінюється діяльність відповідної особи лише з позицій законності).

Отже, на законодавчому рівні виникає необхідність розмежування понять «банківський контроль» та «банківський нагляд», а тому в законодавстві необхідно виокремити поняття «банківський нагляд» і надати йому нового змісту для уникнення правових колізій в банківській сфері.

Література:

1. Гавальда К. Банковское право (Учреждения. Счета. Операции. Услуги) / К. Гавальда, Ж. Суфле ; пер. с фр. ; под ред. В. Я. Лисняка. – М.: Финстатинформ, 1966. – 566 с.
2. Про Національний банк України: Закон України від 25.05.1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України №254 к / 96 ВР від 12.04.2012 р.
4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
5. Банківська система в умовах трансформації фінансового ринку: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21-23 травня 2003 р.). – К, 2003. – 316 с.
6. Пасічник В. В. Банківський нагляд: правові засади та проблеми здійснення // Банківське право України / В. В. Пасічник ; під заг. ред. А. О. Селіванова. – К. : Ін Юре, 2000. – 340 с.
7. Суржинський М. Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні / М. Суржинський // Юридичний журнал. – 2004. – № 8. – С. 13-33.
8. Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні : монографія / Л. А. Савченко. – Ірпінь : Акад. держ. податкової служби України, 2001. – 407 с.
9. Орлюк О. П. Банківська система України. Правові засади організації / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 240 с.
10. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / В.М. Гаращук. – Х., 2003. – 364 с.
11. Алисов Е. А. Финансовое право : учеб. пособие / Е. А. Алисов. – Х. : Эспада, 1999. – 240 с.
12. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/877-16>

Калашник Т.О., Колеснікова М.В. Відмінність понять «банківський контроль» та «банківський нагляд» в сучасному законодавстві / Т.О. Калашник, М.В. Колеснікова //

Карпатський правничий часопис. – Л.: Західноукр. орган. «Центр правничих ініціатив»,
2015. – № 9. – С. 63-67